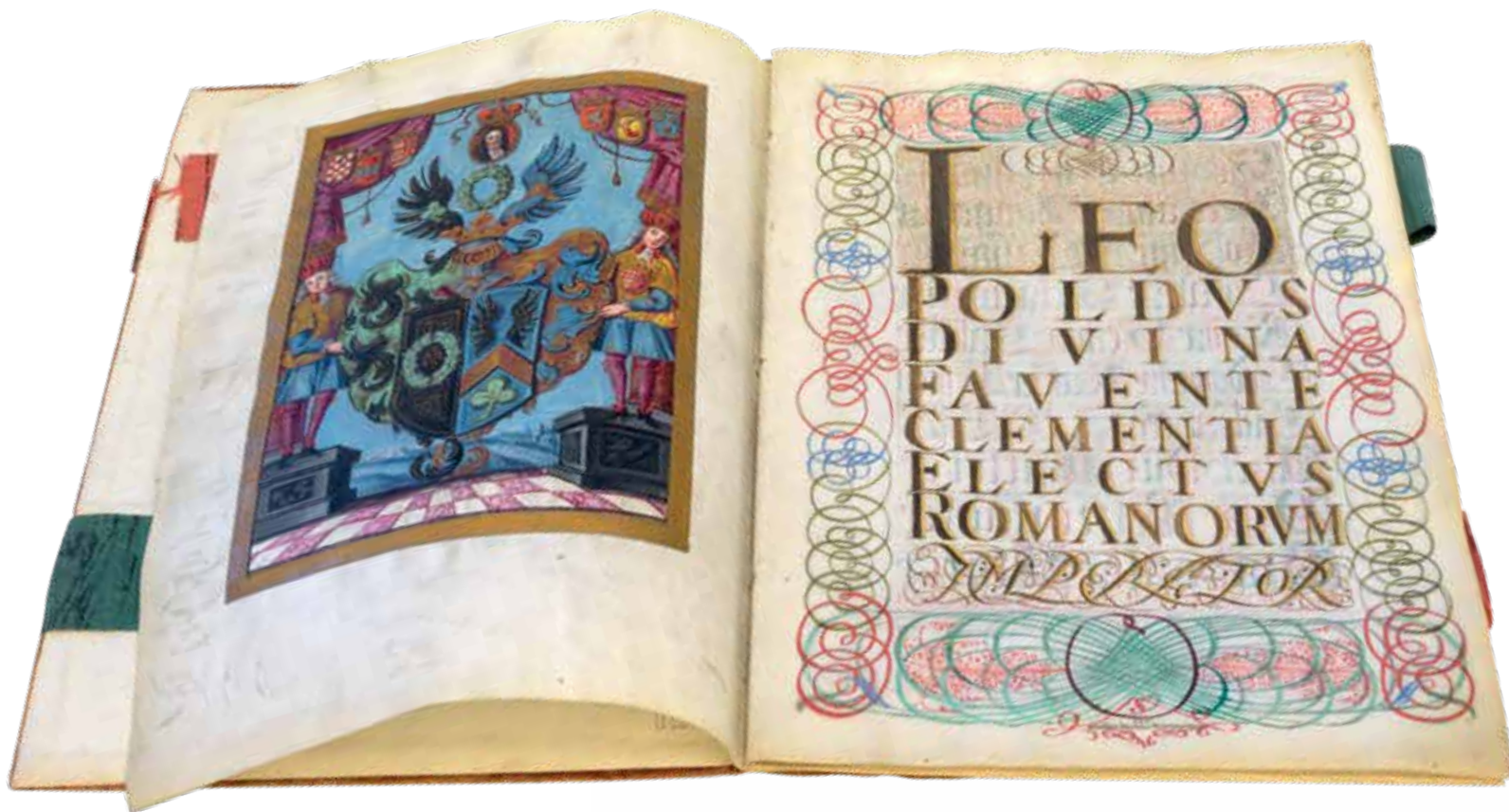




Keizerlijke adelsbrief voor Franeker

Een koerier die een pakket komt brengen is tegenwoordig dagelijkse kost, maar was dat in het begin van de 18de eeuw ook zo? Bij Paulus van Ghemmenich, vooraanstaand inwoner van Franeker, jurist en dichter, staat in 1703 iemand op de stoep met een prachtig cadeau. Een adelsdiploma van de keizer van Oostenrijk en koning van Hongarije, Leopold I. Van Ghemmenich wordt in de Hongaarse adelstand verheven. Sinds kort is dit diploma te zien in de Academiezaal van Museum Martena in Franeker.

Jozef I, zoon van keizer Leopold I, had in 1702 tijdens de Spaanse Successieoorlog met succes de vesting Landau op de Fransen veroverd. Voor deze Jozef I schreef de Paulus van Ghemmenich het lofdicht. Olieverfschilderij door Frans van Stampart, 1705.



Prachtig gekalligrafeerde pagina van het adelsdiploma. [Museum Martena, foto Margreet van Vossen]

Het is niet zomaar een briefje met een handtekening, het gaat om een twintig pagina's tellend document, op perkament en in boekformaat, prachtig gekalligrafeerd en in een roodfluwelen boekband gestoken, het keizerlijk/koninklijk dubbelzegel is verpakt in een notenhouten doos en het geheel wordt bewaard in een loden kist. Directe aanleiding voor dit bijzondere cadeau is een lofdicht dat Paulus van Ghemmenich (1647-1704) had geschreven voor de zoon van keizer Leopold I, Jozef I. Deze Jozef had in 1702 tijdens de Spaanse Successieoorlog met succes de vesting Landau op de Fransen veroverd.

Vermeende middelmatigheid

Waar komt de speciale belangstelling van Paulus voor de Oostenrijks-Hongaarse politieke situatie vandaan? We weten dat Paulus van Ghemmenich met interesse de verrichtingen van het Habsburgse hof volgt en hierover nog een aantal lofdichten schrijft.

In het *Biographisch Woordenboek* van Van der Aa uit 1862 wordt Van Ghemmenich beschreven als 'Een Friesch Advocaat, die de Latijnsche dichtkunst slechts zeer middelmatig beoefende [...]'. Deze vermeende middelmatigheid heeft de keizer van Oostenrijk er dus niet van weerhouden om Van Ghemmenich in de adelstand te verheffen. Ook het feit dat Van Ghemmenich protestant is en de keizer een notoire rooms-katholieke protestantenhater, is klaarblijkelijk geen beletsel. En net zo gemakkelijk zweert Van Ghemmenich op



Het keizerlijk/koninklijk dubbelzegel is verpakt in een notenhouten doos. [Museum Martena, foto Margreet van Vossen]



Het adelsdiploma bestaat uit twintig pagina's. (Museum Martena, foto Margreet van Vossen)

de maagd Maria en alle heiligen. Je moet er wat voor over hebben om in de Hongaarse adelstand verheven te worden. Paulus van Ghemmenich wordt geboren in Franeker in een familie van magistraten. Zijn grootvader Paulus is burgemeester van Franeker, evenals vader Jacob Paulus. Onze Paulus van Ghemmenich studeert aan de universiteit van Franeker en wordt jurist. Hij promoveert in 1679 bij de

beroemde Ulricus Huber en schrijft zich in datzelfde jaar in als advocaat bij het Hof van Friesland. Hij begeeft zich in de bestuurskringen van Franeker en Friesland, daarnaast is hij dichter. Zijn verzameld dichtwerk komt na zijn overlijden uit in 1746 en er verschijnt in 1766 zelfs een tweede druk. Ook de lofdichten voor de keizer van Oostenrijk en de koning van Hongarije zijn hierin opgenomen, evenals de lijkdichten die

Als jonge man ontwikkelt Ferenc Postma een grote liefde voor oude boeken. Hij specialiseert zich onder andere in Franeker drukken, boeken die zijn uitgegeven in Franeker voor de Academie van Franeker. Net als de boeken uit de universiteitsbibliotheek van Franeker die na het sluiten van de universiteit in Leeuwarden worden bewaard, is zijn collectie van grote waarde. Tijdens de tentoonstelling 'Land van Latijn' die Museum Martena samen met Tresoar maakte in 2018, is een deel van zijn verzameling tentoongesteld, samen met het adelsdiploma.



Margriet Gosker en Ferenc Postma. (Foto Haye Bijlstra)



stad, bij de ontruiming van een oud pand. Waarschijnlijk gebeurt dit door mensen die weinig kaas hebben gegeten van bijzondere voorwerpen, want de loden kist wordt aan de straat gezet. Een toevallige passant ziet die staan en brengt de kist naar de eigenaar van een Haarlems antiquariaat. Je moet er niet aan denken wat er anders met het adelsdiploma gebeurd zou zijn.

Een passant ziet de kist staan en brengt die naar een Haarlems antiquariaat

< In de kist zat ook een pastelportretje van een 18de-eeuwse man. Het is niet gesigineerd en ook de naam van de geportretteerde ontbreekt. [Museum Martena, foto Margreet van Vossen]

na het overlijden van Van Ghemmenich verschijnen. In beide drukken van zijn verzameld werk wordt de adelstand van Van Ghemmenich vermeld.

In de loden kist waarin het Weense hof het adelsdiploma verzendt, is later allerlei materiaal verzameld. Zoals het lofdicht op Jozef I in handschrift, twee lijdgedichten gedrukt op zijde, een vertaling van het adelsdiploma en twee kopieën van een familiewapen. Ook is er een prachtig en profiel pastelportretje van een 18de-eeuwse man bijgesloten. Helaas is het portretje niet gesigineerd en ook de naam van de geportretteerde ontbreekt.

Loden kist op straat

In het voorwoord van de eerste uitgave van de verzamelde gedichten van Paulus van Ghemmenich wordt gemeld dat het adelsdiploma zich bevindt bij familie in Haarlem. In het jaar 2000 duikt de kist met het adelsdiploma op in deze

De antiquaar bekijkt de inhoud van de kist, leest de woorden Franeker en Hongarije en denkt meteen aan professor Ferenc Postma. Deze hoogleraar theologie is een groot verzamelaar van Franeker drukken en kenner van de geschiedenis van de Hongaarse studenten aan de Academie van Franeker. Postma komt met gezwinde spoed naar Haarlem om de bijzondere vondst te bekijken. Hij herkent de grote waarde van de inhoud van de loden kist.

Paulus van Ghemmenich is voor professor Postma geen onbekende. Door zijn onderzoek naar de Franeker Academie en door het feit dat hij nabij Franeker is opgegroeid kent hij de Franeker geschiedenis als geen ander. Samen met zijn vrouw Margriet Gosker koopt hij de loden kist met inhoud van de antiquaar.

Niet lang daarna vraagt het echtpaar Postma-Gosker of Museum Martena belangstelling heeft voor het adelsdiploma. Het diploma wordt daarop officieel geschonken aan de Ottema-Kingma Stichting die het in permanente bruikleen geeft aan Museum Martena, waar het nu te zien is. <



Lofdschrift van Jozef I in het handschrift van Paulus van Ghemmenich. [Museum Martena, foto Margreet van Vossen]

Manon Borst (Soesterberg, 1964) is directeur van Museum Martena in Franeker.